

МАМЛАКАТИМИЗ ХУДУДЛАРИДА ИНВЕСТИЦИОН ЖОЗИБАДОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ БЎЙИЧА СТРАТЕГИК ДАСТУРЛАР

Тешабаева Одина Насридиновна¹

ўқитувчи

Суфиев Рустамжон²

ўқитувчи

Хасанов Жахонгирмирзо Ахаджон ўғли³

магистр

¹⁻²⁻³Фарғона давлат университети

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6628944>

Аннотация: Инвестицияларни жалб қилиш барча давлатлар учун муҳим вазифа бўлиб ҳисобланади. Кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришни ташкил этиш, ривожланишнинг стратегик дастурларини амалга ошириш, янги бозорларни эгаллаш қўшимча маблағ қўйилмалари талаб этади.

Калит сўзлар: минтақа, инвестиция, самрадорлик, инфратузилма

Мамлакатимизда иқтисодий тубдан ислоҳ қилиш жараёнида мамлакатимиз иқтисодий-сиёсий устувор вазифаларидан бири ишлаб чиқариш корхоналаримиз рақобатбардошлигини ошириш ва ташқи бозор учун сифатли, рақобатга чидамли маҳсулотлар ишлаб чиқаришдан иборат. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев Олий Мажлисга Мурожаатномасида: “Бугун биз давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларини тубдан янгилашга қаратилган инновацион ривожланиш йўлига ўтмоқдамиз. Жаҳон тажрибаси барча соҳаларда сифатли ўсишни таъминловчи янгиликларни узлуксиз тарзда амалиётга жорий этиш жамият ва иқтисодий ривожланишнинг ҳаракатлантирувчи кучига айланганлигини кўрсатмоқда.

Бугун ривожланишнинг инновацион моделлари ва “ақлли” технологиялар амалга оширилаётган мамлакатлар энг муваффақиятли ва барқарор ҳисобланади. Бундай мамлакатларнинг барқарор тараққиёти, уларнинг жаҳон бозорларида рақобатбардошлиги табиий ресурсларни экспорт қилиш эмас, балки инновацион ғоялар ва ишланмаларга асосланади.

Минтақавий сиёсатнинг мақсади билвосита, тартибга солинувчи воситалар орқали иқтисодийнинг ҳудудий тузилмасига таъсир этишдан иборат. Бу сиёсат минтақавий ривожланишни давлат томонидан тартибга солиш, минтақалар ўртасида моддий ва молиявий ресурсларни қайта тақсимлаш орқали асосланмаган фарқларни юмшатиш бўйича тадбирлар тизимини ўз ичига олади. Мамлакатимиз минтақаларининг иқтисодий ва

ижтимоий ривожланишини тартибга солиш мақсадини амалга оширишнинг асосий вазифалари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади [1].

- мамлакат барча минтақаларининг барқарор ривожланиши, уларнинг ижтимоий иқтисодий ривожланишилари даражаларини имкони борича тенглаштириш;

- минтақалар табиий-иқтисодий салоҳиятидан самарали фойдаланиш;

- ишлаб чиқарувчи кучлар жойлашуви ва ривожланишидаги асосланмаган номуттаносибликларни бартараф қилиш;

- минтақалараро ва минтақаларнинг ташқи иқтисодий интеграцияси, алоҳида ҳудудларнинг иқтисодий-ижтимоий ажралганлигини бартараф қилиш.

Маълумки, иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солишнинг ҳуқуқий асослари бўлиб қонунлар, қонуности ва суд ҳужжатлари хизмат қилади. Шу билан бирга бозор иқтисодиётига ўтиш даврида мамлакат минтақаларини ривожланишини тартибга солишда кўп ҳолларда Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишлари, республика ҳукуматининг қарорлари ва фармойишлари ҳал қилувчи аҳамияга эга бўлади.

Ўзбекистон Республикасида мустақиллик йилларида минтақалар иқтисодий ва ижтимоий ривожланишини давлат томонидан тартибга солиш қуйидаги йўллар билан амалга оширилади [1]:

- минерал хом-ашё ресурсларини ўзлаштириш, ер-сув ресурсларидан мақсадга мувофиқ ва самарали фойдаланиш, атроф муҳитни муҳофаза қилиш;

- саноат ва унинг тармоқларини ривожлантиришнинг республика миқёсидаги ва ҳудудлар бўйича дастурларни ишлаб чиқиш, эски ишлаб чиқариш қувватларини бошқа мақсадларга йўналтириш, хорижий инвестицияларни жалб қилиш орқали янги корхоналарни қуриш;

- маҳаллий табиий-иқлим хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда минтақалар қишлоқ хўжалигини ихтисослаштириш, қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва бу тармоқларни ривожлантириш бўйича республика миқёсидаги ва ҳудудий дастурларни ишлаб чиқиш;

- аҳоли бандлиги, ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш ва қишлоқ аҳолисини табиий газ ва ичимлик суви билан таъминлаш ва бошқа республика миқёсидаги дастурларни амалга ошириш;

- республика ва маҳаллий бошқарув тизимини такомиллаштириш;

- мақсадга мувофиқ ҳудудий – хўжалик бошқарув тизимини ташкил

этиш мақсадида мамлакатнинг маъмурий – ҳудудий бўлинишини такомиллаштириш;

Минтақалар иқтисодиётини тартибга солишда давлат томонидан турли иқтисодий воситалар қўлланилади. Масалан, кредит сиёсати иқтисодиётга қуйидагилар орқали таъсир қилади.

- банк захираларини меъёрлаштириш;
- банк фоизи ҳисоб ставкасини ўзлаштириш;
- валюта бозорида операцияларни ўтказиш.

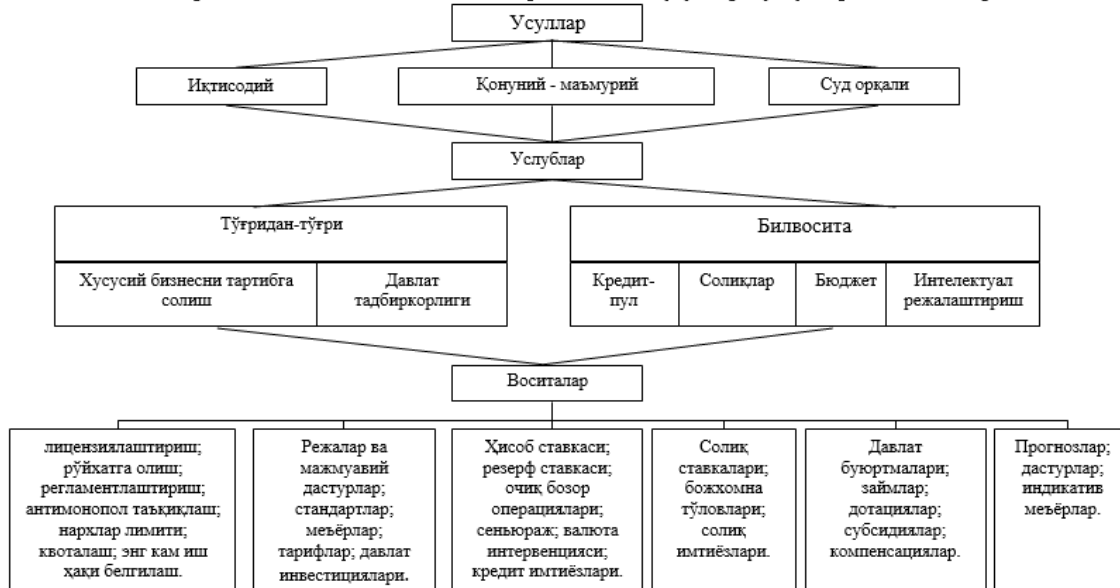
Хорижий инвестицияларга эга бўлган корхоналарни ташкил этиш учун қулай шароитларни шакиллантириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонига асосан 2002 йилнинг 1 июлидан бошлаб Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилоятида хорижий инвестицияларга эга бўлган корхоналарнинг устав фониди ҳажми республикада ўрнатилган даражага нисбатан 2 баробарга камайтирилди (1-расм).

Республикада минтақалар иқтисодиётини ривожлантиришда ҳудудлар тақсимооти бўйича иқтисодий тармоқлар ҳамда ижтимоий соҳани ислоҳ қилиш ва ривожлантиришга оид мақсадли тармоқлар ва тармоқлараро дастурларини, ва шунингдек улар асосида маҳаллий давлат органлари томонидан тайёрланган дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш услуби танланди. Улар қуйидаги 3 гуруҳга бўлиш мумкин [1].

Биз Ўзбекистонни ишлаб чиқаришда инновация ва интеллектуал ҳиссанинг юқори улуши бўлган барқарор бозор иқтисодиётига, замонавий ва глобал бозорда рақобатбардош саноатга, шунингдек, қулай инвестициявий ва ишчанлик муҳитига эга жадал ривожланаётган мамлакатга айлантиришимиз лозим. Қўйилган мақсадларга Ўзбекистонни ривожланишининг инновацион моделига тўлиқ ўтказмасдан туриб эришиш мумкин эмас, бу мамлакатда инновацион фаолиятни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг ҳамда давлат бошқаруви, иқтисодиёт устувор тармоқлари ва ижтимоий соҳага инновацион ғоялар, ишланмалар ва технологияларни амалда жорий қилишни рағбатлантиришнинг самарали тизимини яратиш заруратини тақозо этади” [2], - дея бежиз таъкидлаб ўтмадилар.

1-расм

Минтақалар иқтисодийёти давлат томонидан тартибга солиш усуллари, услублари ва воситалари¹.

1. Минтақаларда мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш, кўп укладли иқтисодийётни шакиллантириш, тўлақонли бозор инфратузилмасини барпо этишга йўналтирилган институционал ўзгаришларни амалга ошириш дастурлари.

2. Саноатнинг базафий тармоқлари, қишлоқ хужалиги ва иқтисодийёт реал секторининг бошқа ьармоқларини ривожлантириш, инвестиция ва ташқи иқтисодий фаолиятни кенгайтириш, табиий-иқтисодий салоҳиятдан самарали фойдаланиш, ишлаб чиқариш инфратузилмасининг тўлақонли транспорт-коммуникация ва бошқа соҳаларини шакиллантиришга йўналтирилган дастурлар.

3. Ижтимоий соҳани ривожлантириш дастурлари: Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури, касб хунар коллежлари ва лицейларнинг моддий-техник таъминотини барпо этиш ва мустаҳкамлаш, умумтаълим мактабларини ривожлантириш, соғлиқни сақлаш ва коммунал хўжаликларини ислоҳ қилиш, қишлоқ ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш (аҳолини ичимлик суви ва газ билан, шифокорлик пунктлари билан таъминлаш), улгуржи савдо, умумий овқатланиш, маиший хизмат кўрсатиш корхоналари тизимини ривожлантириш ва бошқ.

Давлатимиз томонидан амалга оширилаётган ҳудудий дастурларни шартли равишда қуйидагича таснифлаш мумкин:

1. Минтақаларни мажмуавий ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурлари. Бу турдаги дастурларга мисол тариқасида турли даврларда амалга оширилаётган Сирдарё, Наманган, Навоий ва Хоразм вилоятларини мажмуавий ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва бу минтақаларда бозор ислоҳотларини чуқурлаштириш дастурларини киритиш мумкин.

2. Минтақаларда иқтисодиётни айрим соҳаларини ривожлантириш дастурлари. Буларга “2009-2012 йилларда Наманган вилоятида кичик бизнес, тадбиркорлик ва касаначиликни ривожлантириш дастури”, “2003-2007 йилларда Қорақалпоғистон Республикасида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришни барқарор ривожланишини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар дастури”, “Қўқон шаҳрининг 2010-2012 йилларда ишлаб чиқаришни модернизация қилиш ва маҳаллийлаштириш лойиҳаларини амалга ошириш бўйича саноат салоҳиятини ошириш чора-тадбирлари дастури”ни мисол қилиш мумкин.

3. Худудларнинг ижтимоий инфратузилмасини ривожлантиришга қаратилган дастурлар. Уларга “2008-2012 йилларда Фарғона ва Қўқон шаҳарларининг ижтимоий инфратузилмасини реконструкция қилиш, ривожлантириш ва ободонлаштириш чора-тадбирлари дастури”, “2009-2012 йилларда Наманган шаҳрининг ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш ва ободонлаштириш чора-тадбирлари дастури”ни киритиш мумкин.

4. Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражаси баст бўлган туманларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш дастурлари.

Умуман олганда республикамизда минтақалар ривожланишини тартибга солишда худудий дастурлардан фойдаланиш тажрибаси ўзининг самарасини бермоқда. Шунга қарамасдан мазкур механизмни янада такомиллаштириш зарур. Бу вазифа қуйидаги йўналишларни ўз ичига олиши лозим [3]:

- худудий дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишнинг қонуний-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш;
- худудий дастурларни ишлаб чиқиш бўйича ягона услубий ёндашувларни таъминлайдиган хужжатлар мажмуасини тайёрлаш ва тадбиқ этиш. Бу бозорда турли худудий дастурларни ишлаб чиқиш учун зарур бўлган механизмларни шакиллантиришга алоҳида эътибор қаратиш.

Давлат инвестиция ва худудий инвестиция дастурлари, маҳаллийлаштириш дастурлари ижросини таъминлаш учун қуйидагилар амалга оширилмоқда:

- мамлакатимизда ишбилармонлик муҳитини янада изчил такомиллаштириб бориш.

- Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирликлари тегишли бошқармалари ҳамда вилоят, шаҳар ва туман ҳокимликлари биргаликда инвестиция ва маҳаллийлаштириш дастурларига киритилган корхоналар дуч келаётган

муаммоларни аниқлаш ва уларни ҳал этиш чора-тадбирларини биргаликда ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

- юртимиз минтақа ва ҳудудларида янги турдаги маҳсулотлар ишлаб чиқаришни импорт ўрнини босувчи ва экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ташкил этиш лойихаларини ҳудудий инвестиция дастурларига, маҳаллийлаштириш дастурига киритишга кўмаклашиш; корхоналар ўртасида саноаткооперация алоқаларини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитларни яратиш ишларини давом эттириш;

- республика минтақа ва вилоятлари, шаҳар ва туманларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражаларини бир-бирига яқинлаштиришга қаратилган минтақавий сиёсат доирасида уларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг 2020 йилга, ҳатто, 2030 йилга мўлжалланган стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш. Бунинг учун Андижон вилояти тажрибасидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Садыков А.М. Основы регионального развития: теория, методология, практика. /Монография – Т.: «IQTISOD - MOLIYA», 2005, - С. 220-221-228.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасида Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”ги Фармониغا Шарҳ.
3. Мавланов Б. Минтақавий ривожланишни тартибга солишда ҳудудий бастурлардан фойдаланиш масалалари. // Қтисодий ўсиш ва иқтисодиётни мувозанатли ривожлантиришнинг муҳим омиллари. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. – Тошкент, 2011. – Б. 505.
4. Тешабаева, О.Н. (2020). Механизмы организации предпринимательской-инвестиционной деятельности экономики Узбекистана. In минтақа иқтисодиётини инвестициялашнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари (pp. 537-540).
5. Тешабаева, О. Н., Мухаммадов, И. Б. О., & Джамолиддинов, Д. Р. (2020). O'zbekiston respublikasida qishloq xo'jaligi kompleksi iqtisodiyotni rivojlanishida investitsiyalarning o'rni. In минтақа иқтисодиётини инвестициялашнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари (pp. 600-603).
6. Axunova, O., Teshabaeva, O., & Yulchiev, A. (2021). Analysis of the status, movement and level of funding of fund funds in foreign enterprises. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 450-460.